

ՀԱՆԴԵՍ ՄՏԱԾՄԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 1-2

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ-ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1935

ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԽՈՐՅՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆ

ՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մտաւոր կեանքի վերծաղկման շարքում մին մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն զեղարուեստական հաստատութիւնները : Ասոնք են՝ Պետական Երաժշտանոցը եւ իր նուագախումբը, Կերպարուեստից Վարժարանը, Պետական Օփերան, Պետական Թատրոնը եւ այլ թատրոնները, Հայ-Կինոն (սինեմա), Բառօ-Կեդրոնը եւլն :

Հայ Երաժշտանոցի մը ստեղծման գաղափարը զոր եղերարախտ Կոմիտաս Վարդապետը յղացաւ եւ զոր ուղեց ու չկրցաւ Պոլսոյ մէջ իրագործել, տարիններէ ի վեր մարմին առած է երեւանի մէջ : Տնօրէնն է Անուշաւան Տէր-Ղե-

ւոնդեան, հայ բաղմամբանական նոր երաժշտութեան լաւագոյն վարպետներէն մին, հեղինակ շարք մը ձայնական ու գործիական զեղեցիկ կտորներու եւ որ գրած է նաեւ օփերա մը, Սեդա, որ դեռ չէ ներկայացուած ու գրելու վրայ է ուրիշ օփերա մը Վահան Թոթովենցի յօրինած Աստղաճոր տիտղոսով մէկ լիարեթթոյին վրայ : Ուսուցիչներն են ծանօթ հայ երաժիշտներ (Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան, որոնց պաշտօնակից էին Սպիրիտոն Մելիքեան եւ Ղորղանեան, որ վախճանեցան վերջերս), ինչպէս եւ՝ գործիական եւ երգեցողական ճիւղերու համար՝ քանի մը հմուտ ոտու

արուեստագէտներ: Այդ պատուական հաստատութիւնը, տեղադրուած՝ ժամանակաւորապէս հին շէնքի մը մէջ որ սիրուն է բայց փոքր (սպասելով որ աւելի ընդարձակ ու ամէն յարմարութիւններով օժտուած նոր շէնք մը կառուցուի), կը պատրաստէ երգիչներ, նուագածուներ եւ երգահաններ: Արդէն իսկ իմէ ելած աշակերտներէն կազմուած է ընտիր նուագախումբ մը, որ պատիւ կը բերէ մեր նոր Հայաստանին եւ որ մեր մայրաքաղաքին գեղարուեստական դարդերէն մէկն է: Այդ նուագախումբը մերթ կուտայ հանրային համերգներ, մեծ հան-

դիքեանք եւ ողբացեալ անձամբ ճանչնալու: Հաստատութիւնն ալ իր գործիական կազմով իւր երաժշտական գործերու մատենադարանը համար՝ պէտք ունի լրացումներու: Արտասահմանի մեր այն երաժշտաէրները, որ միջոցներ ունին, ինչո՞ւ այդ լրացման չնպաստեն՝ մեր Պետական Երաժշտանոցին ներկելով այն լաւագոյն տեսակի նուագարանները որ հօն կը պահպին եւ կամ որոնցմէ քիչ կը գտնուին, ինչպէս եւ այն երաժշտական գործերը որ տակաւին չկան հօն: Այդ տեսակէտով,

Ե. Թաղէոսեան. — « Մասիս »

դէսներու իր մասնակցութիւնը կը բերէ, ու նաեւ կը նուազէ կտորներ Բատիօ-Կեղրոնին համար, որ զանոնք պարբերաբար կը տարածէ իրենց տան մէջ բատիօ ունեցողներուն, որոնք այժմ բազմաթիւ են Երեւանի մէջ: Ներկայ գտնուեցայ իրիկուն մը Երաժշտանոցի հանդիսասրահին մէջ տրուած համերգի մը, ուր վարժարանին ընթացքը դեռ չաւարտած ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ նուագարանային ու ձայնական երաժշտութեան կտորներ գործադրեցին եւ ուր բեմ եկաւ նաեւ տասերեք տարեկան պատանի մը, արդէն իսկ երգահան ու դաշնակահար, որ իր հեղինակած կտորներէն մէկ քանին նուագեց: Այդ իրիկունն էր որ հաճոյքն ունեցայ Անուշաւան Տէր-Ղեւոնդեանը

Կոմիտաս Վարդապետի երոգական երաժշտութեան կարեւոր գործերու ճոխ հաւաքածուն, զոր Փարիզի Կոմիտասեան Փաշտօնավար դրկեց Երեւան, նշանակելի աջակցութիւն մը արդէն բերած պիտի ըլլայ թէ՛ Երաժշտանոցին եւ թէ՛ Պետական Օփերային:

Բատիօ-Կեղրոնը հաստատուած է նոր Հիւրանոցի վերին յարկի մէկ սրահին մէջ: Վարիչն է Ռուբէն Թերլէմէզեան, եռանդուն ու հմուտ երաժշտագէտը: Այդտեղէն է որ ամէն իրիկուն կը բաշխուի Երեւանի բնակիչներուն երաժշտական սնունդը: Վահան Միրապեան բանաստեղծին համեատ բնակարանին մէջ, ուր ա՛յնքան սիրուն հիւրընկալութիւն մը ընդունեցայ, ես ինքս՝ ամէն անգամ որ իրիկունը հօն կը մնայի՝

1693-55

digitised by

A.R.A.R.@

կը լսէի Երաժշտանոցի նուագախումբի, որ Երաժշտանոցի գործադրուած եւրոպական կամ հայկական

Դերասանուհի Արուս Ոսկանեան
եւ Դաշնակահարուհի Ազաւնի Մեսրոպեան

կտորներ, մեներգողներու կողմէ երգուած երգեր, իրր նախարան ունենալով՝ մերթ այդ երաժշտական կտորներուն վրայ մեկնաբանութիւններ, աւելի յաճախ՝ օրուան հարցերուն վրայ մարքսեան դադափարարանութեամբ տողորուած քարոզներ. երբեմն ալ, ունկնդիր կ'ըլլայինք քաղաքին մէջ տեղի ունեցած համերգներու, ինչպէս՝ օրինակի համար՝ պարսկական երաժշտութեան համերգի մը: Բատիօ-Կեղրոնը Երեւանի բնակիչները հազորդակցութեան մէջ կը դնէ նաեւ Մոսկուայի ու Պորտ. Միութեան այլ կեղրոններու համերգներու եւ օփերայի ներկայացումներուն հետ:

Իրիկուն մը, Թերլէմէզեան զիս հրաւիրեց ներկայ գտնուելու դասախօսութեան մը զոր Բատիօ-Կեղրոնի սրահին մէջ պիտի արտասանէր: Ինծի հետ կային քանի մը բարեկամներ միայն, բուն ունկնդիրները, բազմաթիւ, քաղաքին մէջ էին: Պօսեցաւ երաժշտական գործին վրայ Սայեաթ - Նովայի, Կոմիտասի եւ վրացի երգահան Պալիաշիլիի որ մէկէ աւելի օփերաներ զրաժ է եւ որ վախճանեցաւ տարի

մը առաջ): Այդ երեք վարպետներու արտադրութեանց մասին իր շահեկան մեկնաբանութիւններէն յետոյ, երեք տաղանդաւոր արուեստագէտներ, Շարա - Տալեան, Տիկին Գասպարէզ եւ Տիկին Դանիէլեան (որ երեքն ալ երկու տարիէ ի վեր Պետական Օփերայի գլխաւոր ուժերէն են), երգեցին այդ երաժիշտներու գեղեցկագոյն էջերէն մէկ քանին: Եւ երաժշտութիւն շատ կը սիրեմ ու եւրոպական մեծագոյն կեղրոններու մէջ ամենէն ականաւոր արուեստագէտները լսելու բաղդն ունեցած եմ, բայց մեր փոքրիկ Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ հայ խուզարկու, գործունեայ ու խանդավառ երաժշտագէտի մը մեկնութիւններով լուսաբանուած հայ մեծ երաժիշտներու գործերուն հայ բնտիր երգիչներու բերնով արտայայտուած այնպիսի մասնայատուկ, համեղ ու յուզիչ հրճուանք մը տուաւ ինծի՝ ինչպիսին դեռ չէի ունեցած որ եւ է տեղ: Զիս կը զգայի մեր Տան մէջ, ու մեր Արուեստը մանաւանդ՝ իր Տան մէջ. ի՞նչ ամուր, շօշափելի սփոփանք՝ ա՛յնքան երազներէ, սպասումներէ, մաքառումներէ, զոհարերութիւններէ, թափառումներէ եւ յուսախաբութիւններէ յետոյ:

Թերլէմէզեան Բատիօ-Կեղրոնի իրր վարիչ իր կատարած կարեւոր դերէն զատ, կը գործէ նաեւ իրր երաժշտագէտ գրող. Խորհրդային Արուեստ ամսաթերթին կամ այլ պարբերականներու մէջ եւ կամ զրթոյկներու ձեւով՝ երաժշտական հարցերու, Երեւանի երաժշտական նորութեանց վրայ յօդուածներ, եւրոպացի ու հայ մեծ երաժիշտներու վրայ ուսումնասիրութիւններ հրատարակելով: Ի մէջ այլոց, ան Խորհ. Արուեստին տուաւ շահեկան յօդուածներ Տիգրան Չուհաճեանի եւ Կոմիտասի ձեռագիրներուն վրայ որ երկու տարի առաջ Երեւան զրկուեցան, ու ի մօտոյ պիտի հրատարակէ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը Կոմիտասի գործին վրայ:

Պորտ. Հայաստանի երաժշտական կեանքի սիրուն երեւոյթներէն մէկն ալ՝ «Կամիտաս» քառեակն է: Զորս երիտասարդներ (Ա. Գաբրիէլեան, Լ. Օհանջանեան, Ս. Ասլամազեան, Մ. Տէրեան), Երեւանի երաժշտանոցին մէջ կադմըրէլէ, Մոսկուա իրենց դարգացումը յառաջ տանելէ, Երեւանի մէջ տուած իրենց համերգներով արդէն ուշադրութիւն գրաւելէ յետոյ,

« ԿՈՄԻՏԱՍ » ՔԱՌԵԱԿԸ

Ա. Գաբրիելեան, Լ. Օհանջանեան, Ս. Ասլամազեան, Մ. Տէրեան

ձեռնարկեցին Պորհ. Միութեան գլխաւոր կեդրոններն այցելել ու եւրոպական ու ուսական մեծ երաժիշտներու գործեր նուազել իրենց կազմած մասնաւոր համերգներուն մէջ: Երեւան գտնուած միջոցիս, անոնք այդ պտոյտին մէջ էին, եւ չկրցայ զիրենք լսել, բայց հաճոյքն ունեցայ իմանալու իրենց յաջողութիւնները, զոր ջերմ գովեստներով կ'արձանագրէին Մոսկուայի, Լենինկրատի եւ այլ քաղաքներու թերթերը, որոնց մէջ իրենց մասին երեւցած յոյուածները ինծի կը թարգմանէին Ռ. Թերլեմեզեան եւ Եղուարդ Պոճիկ: Այս վերջինը, Լեռն Կամսարէն յետոյ՝ լաւագոյն երգիծարանն է Պ.

Հայաստանի, այլ եւ ջերմօրէն կը հետաքրքրուի երաժշտական հարցերով, մասնաւորապէս «Կոմիտաս» քառեակով: Ինք է որ ինձմէ խնդրեց որ կարելին ընեմ որպէսզի արտասահմանի եւրոպացի ու հայ ծանօթ երաժիշտներ հայկական եղանակներէ ներշնչուած կտորներ յօրինեն «Կոմիտաս» քառեակին համար: Եւրոպացի երաժիշտներ մղել որ այդպիսի կտորներ գրեն՝ դիւրին չէ: Ոնդրեցի ուրեմն մեր Փարիզի երկու երիտասարդ ու տաղանդաւոր հայ երգահաններէն, Արայ Պարթեւեանէն ու Գուրգէն Ալէմշահէն, որ մէկ մէկ կտոր յօրինեն «Կոմիտաս» քառեակին համար: Պարթեւեան արդէն կատա-

րեց խնդիրքս, եւ իր յօրինած կտորը քիչ օր անաջ զրկուեցաւ Երեւան: Կը յուսամ որ Ալէմ-շահ ալ ի մօտոյ կը վերջացնէ այդ քառակին համար իր պատրաստելու վրայ եղած կտորը: « Կոմիտաս » քառակը դժբախտութիւնն ունեցաւ մօտ տարի մը անաջ կորսնցնելու իր ընկերներէն մին, որ զետի մը մէջ լողանքի մը պահուն խեղդուած էր. անոր տեղ անցած է ուրիշ հայ երիտասարդ նուագածու մը: Վեց - եօթ ամսէ ի վեր այդ քառակը դարձած է Երեւան ուր պարբերաբար համերգներ կուտայ, հասարակութեան սրտազին համակրութեամբը պաշարուած: Լուսանկարը զոր կը հրատարակեմ այս յօդուածիս հետ, կը ներկայացնէ դէմքերը այդ չորս արուեստագէտներուն՝ իրենցմէ մէկուն մահուան պատճառ եղող արկածէն անաջ հանուած:

Այդ քառակին անունը պատմութիւն մը ունի որ համեղ է եւ բնորոշ: Կոմիտաս Վարդապետը իրը հայ ժողովրդական երգի մեծ վարպետ՝ Երեւանի մէջ խորապէս յարգուած է. եւ ատոր ցայտուն մէկ ապացոյցն է այդ պարագան որ խորհրդային ըէժիմի մէջ կազմուած այդ չորս երիտասարդ նուագածուները իրենց սարքած քառակին անունը որոշեր են զնեւ «Կոմիտաս», բայց այդ որոշումը տալէ յետոյ երբ անոնք ուղեր են անաջին անգամ այդ անունով հրապարակել, մարքասականութիւնը հափաղանցութեան տանողներ գտնուեր են, որոնք դժգոհութիւն յայտներ են կղերականի մը անունը խորհրդային երաժշտախումբի մը տրուած տեսնելով եւ ջանացեր են փոխել տալ այդ անունը: Երիտասարդ նուագածուները, որ ուղեր են այդ ձեւով իրենց յարգանքը յայտնել բազմերախտ ու դժբախտ վարպետին, պնդեր են. խնդիրը հասեր է մինչեւ «Կոմիտաս»ի քարտուղար Ա. Սանճեանին, որ ամենէն համայնաւարը Հայաստանի համայնաւարներուն, բայց խելք ու ճաշակ ունեցող մարդ, պաշտպաններ է երիտասարդներուն զաղափարը. «կղերականին անունը չէ որ ընդգրկեր են, ըսեր է, այլ մեծ արուեստագէտին, ժողովրդական երաժշտութեան վարպետին, ինչո՞ւ արգելք ըլլալ իրենց որոշման»: Եւ անկից ի վեր՝ քառակը կը շարունակէ գործել իր ընտրած ու սիրած «Կոմիտաս» անունով: Խոնարհ ինծի տուաւ մէկ մէկ օրինակ այն պատկերազարդ մեծադիր երկու յայտարար-

ութիւններէն զոր քառակը հրատարակած էր ռուսական քաղաքներու մէջ իր պտոյտի միջոցին: Ատոնցմէ միոյն մէջ, չորս նուագածուներու վառվառն ու համակրելի կենդանադիրներուն վերեւ կը տեսնենք՝ բոլորակի մը մէջ՝ Կոմիտասի դիմանկարը, բայց իր երիտասարդ օրերուն հանուած, աշխարհականի հաղուստով:

Երեւանի երաժշտական կեանքին կարեւորագոյն երեւոյթը եղաւ Հայ Պետական Օփերայի մը ստեղծումը: Հոն էի երբ փորձերն արդէն կը կատարէին ողբացեալ Սպենդիարեանի Ալմաստին, որ Հայկական Օփերայի բեմին վրայ ներկայացուելիք առաջին գործը պիտի ըլլար: Օփերային բացումը չկրցաւ տեղի ունենալ զեկտեմբերի սկիզբը, ինչպէս նախ որոշուած էր, եւ մեկնելէս ամիս մը ետքն է որ այդ բացումը կատարուեցաւ, որով չկրցայ հաճոյքն ունենալ առաջին հայ Օփերայի բեմին վրայ խաղացուած առաջին հայ երաժշտախաղը տեսնելու, միայն օր մը ներկայ եղայ տեսարաններէն ու մանկ փորձին, զոր կը վարէր իր գործը լաւ գիտցող գլխաւոր ըէժիմորը, Պ. Բուրջալեան: Սպասելով Թամանեանի ղեկավարութեամբ կառուցուող հսկայ Թատրոնին աւարտման, Օփերայի ներկայացումները կը տրուին Բանուորական Թատրոնի արդիական ռճով չէնքին մէջ զոր կառուցած են Մազմանեան եւ Քոչարեան ճարտարապետները: Ալմաստէն յետոյ հոն ներկայացուցին Ռոսսինիի Սեվիլի Սափրիչը, Չայքովսքիի Եւգենի Օնեկինը, Կունյի Փաուստը, Վերտիի Բիկոլիքսօն (չորսին ալ խօսքերը հայերէնի վերածուած): Ներկայ տարեշրջանին պիտի ներկայացնեն Պիզէի Քարմէնը, Փուչչինիի Չիու - Չիու - Սանը, Արմէն Տիգրանեանի Անուշը (վերամշակուած ու ճոխացած), եւ երկու հայկական նոր օփերաներ, Քաջ Նազար՝ Դեմիրջեանի երգիծախաղէն քաղուած լիարեթթօ, երաժշտութիւն Յարո Ստեփանեանի, Աստղաձոր, լիարեթթօ Թոթովենցի, երաժշտութիւն Ա. Հէր-Ղեւոնդեանի:

Երգչախումբը կազմուած է մեծ մասամբ հայ ուժերէ, որոնց ոմանք փայլուն, ինչպէս Տիկին Դանիէլեան, Տէկին Գասպար-Բէյ, Պ. Շարա Տալեան, եւ մասամբ՝ ռուս երգիչներէ, որ դեռ պակսող հայ այս կամ այն տեսակի երգիչներուն տեղը կը բռնեն եւ որ հայերէն լեզուով

երդելու կը վարժուին մեր Պետական Օփերային ներկայացմանց մասնակցելու համար: Ներկայ տարուան ընթացքին ամսուան մը չափ Երեւան եկաւ մնաց Պ. Մելիք-Փաշաեան, որ Մոսկուա-

Դերասանապետ Յ. Արելեան

յի Համամիութենական Պետական Օփերային նուագախումբին վարիչն է, ծանօթ իբր մեծատաղանդ նուագապետ մը, եւ ինքն իսկ վարեց հայ նուագախումբը Երեւանի Օփերային ներկայացմանց մէջ, հիացումը զրաւելով մեր մայրաքաղաքի երաժշտասէրներուն: Հայ Պետական Օփերային ստեղծումը ամենէն թանկազին մեծագործութիւններէն մին է Խորհ. Հայաստանին, եւ աւելորդ իսկ է բացատրել թէ ի՞նչքան բեղմնաւոր ու բարեբար պիտի ըլլայ անոր ազդեցութիւնը հայ բաղմամբայնական երաժշտութեան եւ հայ թատերական երգեցողութեան զարգացման վրայ:

Նոր կազմուած Հայ Պետական Օփերան իր թերութիւնները դեռ ունի անշուշտ: Երեւանի Հայ Պետական Թատրոնը, իր դերասանախումբով, բեմադրութեամբ, տեքորներով, զեղարուեստական կատարեալ հիմնարկութիւն մըն է եւ մեծ պատիւ կը բերէ մեր ժողովուրդին ու Խորհ. Հայաստանին: Մենք առաջնակարգ դերասաններ ու դերասանուհիներ չափոնց է որ ունեցած ենք, բայց թատերական ներկայաց-

մանց մէջ խաղացուածքի ամբողջութեան այդպիսի կատարելութիւն, ինչպիսին տեսայ Երեւանի Պետ. Թատրոնի բեմին վրայ, մենք դեռ երբեք չէինք ունեցած. եւ ատիկա կը պարտինք այն մեթոտիկ ու լուրջ աջակցութեան զոր Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը կ'ընծայէ թատերական ձեռնարկներուն՝ ինչպէս եւ մտաւորական ամէն տեսակի գործերուն. ատոր հետեւանքով է որ հայ դերասանական լաւագոյն ուժերը մեծ մասամբ համախմբուած են Երեւան ու կը կազմեն հոյակապ խումբ մը (կարգ մը ուրիշ մեծարժէք դերասանական ուժեր կը մնան Լենինական՝ այնտեղի Պետ. Թատրոնին համար, կամ՝ ինչպէս Արէլեան եւ Վահրամ Փափաղեան, աւելի կը մնան Մոսկուա կամ Բապու, բայց կու գան երբեմն մասնակցիլ Երեւանի Պետ. Թատրոնի ներկայացմանց): Ատոր հետեւանքով է որ մանաւանդ՝ դերասանները, բեմադրիչները, տեքորները յօրինողներն, իրենց ապրուստի ապահովութիւնն ունենալով, բոլոր կարելի խնամքը կը տանին խաղերու ներկայացումը ամենակատարեալ ձեւով իրականացնելու համար. ամէն դերասան իր դերը շատ լաւ կը սորվի, բաղմամբ իր փորձեր կը կատարուին ու եւ է խաղի առաջին ներկայացումէն առաջ, խաղացուածքի ամբողջութեան ներգաշնակութիւնն ու բնականութիւնը ապահովելու համար ամէն ջանք կը թափուի: Շէնքը ուր կը տրուին այդ ներկայացումները եւ որ ուսանական հին բէթիմէն մնացած է եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումէն յետոյ իբր խորհրդարան ծառայած է, անյարմար է եւ անբաւական՝ այդ պատուական դերասանախումբին եւ այդ թատերասէրներու խումբամբոյն հասարակութեան համար որ ամէն ներկայացման կը խուժէ թատրոնը: Չմեռնային եղանակին ուր կը գտնուէի Երեւան տաքցած ալ չէր թատրոնը, եւ ստիպուած էի վերաբերուալ չհանել եւ զխարկս զլուսս պահել՝ չհիւանդանալու համար: Այդ թերութիւնները ժամանակաւոր են: Ժողովրդական Տան մեծակառոյց չէնք երբ աւարտի, Օփերան ու Հայ Պետական Թատրոնը հոն պիտի ունենան իրենց արժանաւոր շրջանակը: Այդ թերութիւնները ու եւ է չափով չպակսեցուցին սակայն զեղարուեստական մեծ հաճոյքը — եւ հայ արուեստասէրի հպարտութիւնը — զոր զգացի ներկայ գտնուելով Օսթրոսքիի Եկամտաւոր Պաշտօն

Թատերախաղին (որ քաղաքական երգիծարանութեան սուր ու ինքնատիպ զործ մըն է), Սունդուկեանցի Պէպօին, Շիրվանդատէի Պատուի համարին, Դերենիկ Դեմիրջեանի Ֆոսֆորային շողին, Վաղարշեան Դերասանի Օղակումին ներկայացմանց:

Խաղացուած քի ամբողջութեան յաջող իրականացման զովեստը զոր ըրի, արգելք մը չէ որ մասնաւորապէս չխիշատակեմ այն սքանչելի դերասանական ուժերը որ են Տիկին Արուս Ոսկանեան, Տիկին Յասմիկ, Տիկին Գուլաղեան, ՊՊ. Միքայէլ Մանուէլեան, Հրաչ Ներսէսեան, Աւետ Աւետիսեան, Սուրէն Քոչարեան, Ջանան, Վաղարշեան, Ջանիրէղեան եւ ուրիշներ, ինչպէս եւ Արէլեանի նման վարպետ մը, որուն ներքոյն ընել աւելորդ է: Միքայէլ Մանուէլեան, որ նաեւ համեղ պատմուածքներ արտադրող արժէքաւոր դրագէտ մըն է, բնորոշ տիպեր ցցուն կերպով արտայայտող մեծ դերասան մըն է: Տիկին Յասմիկ առաջնակարգ արուեստագիտուհի մըն է՝ տարիքոտ կիներու դերերուն մէջ: Տիկին Արուս Ոսկանեան ամենանուրբ եւ ամենազգայուն արուեստով դերասանուհի մըն է, արժանաւոր յաջորդ Հրաչեաներուն եւ Սիրանոյշներուն, որոնց պէս ինքն ալ Պոլսէն գացած է Կովկաս: Ջանան, նոյնպէս Պոլսեցի, որ արդէն ուշադրութիւն զրաւած էր Փարիզի հայ բեմին վրայ, ահագին յառաջդիմութիւն բրած է Երեւան երթալէն

Դերասանուհի Տիկին Յասմիկ

ի վեր, դարձած է վարպետ դերասան մը, եւ վերջերս ան յայտնուեցաւ նաեւ իբր ճարտար Թատերադիր՝ իր Շահնամէ խաղով որ բովանդակ Խորհրդային Միութեան մէջ բացուած մրցման մը երկրորդ մրցանակներէն մին ստանալու յաջողութիւնն ունեցաւ: Հրաչ Ներսէսեան, դարձեալ Պոլսեցի, եւ կովկասահայ Աւետ Աւետիսեանը եւ Սուրէն Քոչարեանը հզօր ու խորունկ դերասաններ են: Քոչարեան քերթուածներու հոյակապ արտասանող մըն է նաեւ: Տիկին Գուլաղեան, փայլուն կատակերգակ դերասանուհի մըն է (զէթ այդպիսի դերերու մէջ է որ տեսայ զայն ու գնահատեցի): Ջանիրէղեան երիտասարդ սիրահարի դերերու մէջ համակրելի արուեստագէտ մըն է: Վաղարշեան, նոյնպէս երիտասարդ, խղճամիտ ու կրակոտ դերասան մըն է, ու նաեւ յաջող Թատերադիր մը (իբր Օղակում խաղը, քաղաքական երգիծանքի զործ, որ կը պատկերացնէ Փետրուարեան հակախորհրդային ապստամբութեան չրջանէն դրուագներ, ճարտարօրէն հիւսուած է):

« Օղակում »

Թատերախաղ Վաղարշեանի

Բեմադրութիւն Ա. Գուլակեանի

Կան դեռ այդ դերասանախումբին մէջ ուրիշ ուժեր ալ, որոնց բոլորը հոս չեմ կրնար յիշա-

տակել: Պիտի ըսեմ միայն, որ այդ խումբը եթէ օր մը զայ պտոյտ մ'ընել եւրոպական մեծ քաղաքները եւ ներկայացնել հայ թատերախաղերու հետ՝ արեւմտեան վարպետներու ծանօթ գործեր (ինչպէս Մաքսիմ Գորկիի աւուսնութիւնը, զոր ներկայացուցեր է իմ Երեւանէն մեկնելէս յետոյ) ապահովապէս յաջողութիւն կը գտնէ եւ պատիւ կը բերէ մեր ցեղին: Ասիկա եւ ըսի արդէն՝ Հայաստանէն դարձիս առաջին հրապարակային տոննախօսութեանս մէջ, եւ այն ատեն ոմանք կարծեցին թէ զնահատումս չափազանցեալ էր. բայց Փրանսացի ներաճաշակ գրագէտ Լէօն Մուսինաքը, որ Փարիզէն գնաց Երեւան ու հոն Պետական թատրոնի բեմին վրայ տեսաւ Ֆիկարոյի աւուսնութեան ներկայացումը, նոյնքան ջերմ գրուատիքով զնահատեց Փրանսական թատերադրութեան այդ հրաշակերտին արտայայտումը:

Պետական թատրոնը ունի եւ իր հնարամիտ ու ճարտար բեմադրիչը, Պ. Գուլլակեան: Ասիկա իր նորասէր արուեստին մէջ կ'առաջնորդուի գերման Մաքս Բէյնհարտի եւ ուրիշ Մէյքէրհոլտի համադրական բեմադրութեան մեթոտներէն, որոնք անտարակոյս շահեկան են, տպաւորիչ, ու վերանորոգում մը կը բերեն մեր բեմական արուեստին մէջ: Բայց իրապաշտական բեմադ-

Գերասան Աւետ Աւետիսեան

րութիւնը բոլորովին լքելը եւ տարամերժօրէն համադրական արուեստին անձնատուր ըլլալը ճիշտ չէ ըստ իս: Եւրոպական բեմերու վրայ այդ երկուքը քով քովի, մերթ նոյնիսկ նոյն խաղին մէջ՝ խառն կը տիրեն, եւ հաւանօրէն ուրիշ եւ հայ բեմերուն վրայ ալ նոյնը պիտի տեսնենք օր մը:

Ուրիշ նորութիւն մը զոր Պ. Գուլլակեան մտցնել սկսած է հայ եւ օտար հին խաղերու ներկայացման մէջ (հաւանօրէն դարձեալ Մուսկուլի աղղեցութեան տակ), թատրերգութեան մը մէջ այս կամ այն զաղափարը, տիպարը, գիծը շեշտելու համար՝ տեսարաններ աւելցնել կամ պակսեցնելը կամ որոշ փոփոխութիւններով իր նախընտրած ըմբռնումին — օրուան իշխող ոգիին — պատշաճեցնելն է: Պէպօի մէջ, որուն ներկայացումը տեսայ, Գուլլակեան այդ մեթոտն արդէն կիրարկած էր: Տեսարաններ տեղափոխած, Սունդուկեանցի ուրիշ խաղերէն կտորներ բերած Պէպօի այս կամ այն մասին մէջ մտցուցած եւ ուրիշ կտորներ յապաւած էր, եւ մեկի ցոյց տուաւ խաղ մը, որ նորէն մեր գիտցած ու սիրած Պէպօն էր՝ հակառակ մէջ (եւ շատ ինքնատիպ կերպով բեմադրուած), բայց Սունդուկեանի գրած Պէպօն չէր նոյնութեամբ: Միեւնոյն բանը բեր էր ան (ինչպէս Երեւանի

« ԽՆԴՈՒԹԵԱՆ ՓՈՂՈՅ »

Բեմադրութիւն Լ. Քալանթարի

Դերասանուհի Տիկ. Զրպետեան-կամայեան

Թերթերէն իմացանք) անցեալ տարի՝ Պարտեանի Մեծապատիւ Մուրացեակներուն և նոյն իսկ Շէյքսպիրի Մաքպեթիին համար (և այս վերջնոյն մէջ կատարուած փոփոխութիւնները՝ դայն արդիականացնելու, մարքեան զաղափարաբանութեան մօտեցնելու նշանքին մէջ՝ բնագրին խաթարումն էին ըստ իս)։ Դասական թատերագիրներու նշանաւոր դործերէն՝ երբ շատ երկար են՝ նուազ կարելոր մասերը կը ճատնէ, շատոնց ի վեր ընդունուած սովորութիւն է, բայց յաւելումներ ու փոփոխութիւններ մտցնել անոնց բնագրին մէջ, անընդունելի բան է, և չեմ կարծեր որ այդ մեթոտը տեւական մնայ երեւանի կամ Մոսկուայի մէջ։

Պետական Թատրոնի տեղորները շատ սիրուն կերպով նկարուած են Սարեանի, Կոնյեանի, Արութեանի պէս մեծատաղանդ արուեստագէտներու ձեռքով։ Բեմին մեծ վարագոյրը կը

կրէ Սարեանի պանելի մէջ պարծը, Պարտեանի շաշատանի ընամկադրին և արդէ կեանքին մէջ համապատասխան պատկերացումը։

Պետական Թատրոնէն զատ, Երևան ունի Բանուարական Թատրոն մը, Պատանկան Թատրոն մը, և Եւթիմեան, պիմեմայի Թատրոնը։ Վերջաց ասին ունենայ հայկական պիմեմայի, ու ալ Բանուարական Թատրոնի մէջ ներկայացման կրթալու։ Բանուարական կը փոփոխել կրթալ զէթ անդամ մը Բանուարական Թատրոնը, որուն լուսալոյն քննադատական ուժիւնէն մին կը նկատուի Տիկին Զրպետեան-Պարտեան, շնորհալի անուարներ Պ. Ս. Պարտեանի, որ Պարտեան շաշատանի ամենէն մեծ հաս զնկադարձներէն մին է և որ իր հիւանդութեան զատահատով հրաժարեցաւ ընդհանուր զատախաղի իր պաշտանէն։ Բայց այնքան շատ քան կար երևանի մէջ անանկու և քաղկալանկու տան մէջ այնքան քանտի հրաշքուած էի ընկերական հասարակութեան մասնակցելու, որ Բանուարական Թատրոնը՝ ինչպէս և ուրիշ քանի մը նոյնքան կարեւոր քանիք՝ Վերջաց անանկ։

Գաղի Պատանկան Թատրոնի մէջ ներկայացմանը, տիկին Քոթովնայ, որ Բանուարական հոլանտ է ալ Թատրոնի զարդացման և անասի մը զնկադարձը կամ իմանակարէ է, տարազիս հոն իրկելուն մը։ Պարտեան կը ներկայացնէին, համայնալուր քաղաքականութեան գործ մըն էր՝ առանցքնէ թարգմանուած, արուեստական արտադրութիւն մը, որ չափկան չէր հաշիւկան

« ԶԱՄԵՆԱՐԱՅԻՆ ՇՈՂ »

Թատրոնալ Գ. Դեմիրճեանի
Բեմադրութիւն Ա. Գուլյանեանի

էին խաղացող երիտասարդ գերասանները եւ աւելի եւս շահեկան էր ինծի համար 13էն 15 տարեկան պատանիներէ կաղմուած կրակոտ ու վառվռուն հասարակութիւնը, այնպէս որ չեմ ծածկեր որ աչքերս յաճախ բեմէն կը դառնային յառելու եւ երկարօրէն մնալու համար այդ մտացի ու կայծկլտուն աչքերու, այդ ուշադիր, ամփոփուած դէմքերու, այդ խանդավառ ձեռքերու զմայլելիօրէն թարմ ու կենդանի ամբոխին վրայ:

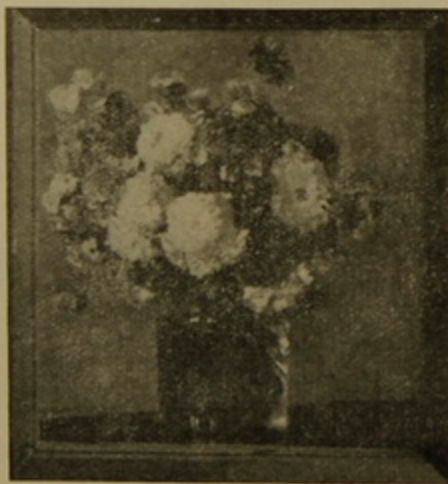
Ուրիշ արուեստասէր Հայուհի մը որ կը կատարէ Պետական Երաժշտանոցին ղեկատի ուսանողներ պատրաստող դպրոցին համար նոյն դերը զոր Տիկին Թոթովենց կը կատարէ Պատանեկան Թատրոնին համար, Տիկին Պաղտասարեանն է, ամուսինը տօբթէօր Պաղտասարեանի, որ քանի մը թատրերդութիւններ գրած է ու ներկայացնել տուած է եւ Երեւանի ծանօթ ու

զործօն մտաւորականներէն մին է: Տիկին Պաղտասարեան տարաւ զիս իրիկուն մը այդ դպրոցը եւ հաճոյքն ունեցայ ներկայ գտնուելու խումբ մը ծաղկահասակ պատանիներու եւ պատանուհիներու նուագարանային ու ձայնական վարժութեանց, եւ այդ փոքրիկներուն մէջ մէկէ աւելի էին անոնք որ յոյս կը ներշնչէին քանի մը տարի յետոյ երաժշտական փայլուն ուժեր դառնալու:

Ինչ որ նկատեցի նաեւ այդ բոլոր ներկայացմանց կամ դպրոցական համերգներու հանդիսատես եղած պահուս, հասարակութեան (հասուն տարիքով թէ պատանի) ցոյց տուած կարգապահութիւնը, վայելուչ կեցուածքը, լուրջ, ուշադիր, ըմբռնող դիրքն էր:

Ա. 20ՊԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդ քիւով)

Ե. Թադէոսեան.- Մադկենկար